

Ants Animägi
Keskkonnaamet
Viru regioon

21.05.2010

Ebavere maastikukaitseala kaitsekorralduskava 2010 – 2019 eelnõu

Leiame, et Ebavere maastikukaitseala kaitsekorralduskava 2010 – 2019 eelnõu rakendamine sellisel kujul ei taga paiga kultuuriväärtuste säilimist. Eelnõus ei ole piisavalt kirjeldatud Ebavere mäega seotud kultuuriväärtusi ning huvirühmi. Dokumendist ei selgu, et tegemist on nii Eesti kui Euroopa ulatuses haruldase ajaloolise pühapaigaga, millel on oluline kultuuriline ja usuline tähtsus. Samuti pole seal arvestatud, et puutumata metsakoosluste hoidmine või taastumine on keskkonnana vältimatu eeldus pühapaigaga seotud vaimsete traditsioonide jätkamiseks.

Tartu Ülikooli looduslike pühapaikade keskus koostas 2009. veebruaris ekspertarvamuse Ebavere mäe kultuuriväärtuste ja nende kaitseks vajalike meetmete kohta. Selles seisab:

“Mäega seotud mistahes tegevuste kavandamisel tuleb silmas pidada, et need ei kahjustaks olemasolevaid loodus- ja kultuuriväärtusi ning kodanike usuvabadust, vaid parandaksid nende seisundit ja võimalusi.

Mägi peab olema avatud kõikidele inimestele, kes külastavad seda looduskeskkonda ja kultuuriväärtusi kahjustamata ja ei takista ajalooliste traditsioonide täitmist.” (Vt. Lisa 2)

Pidades silmas Ebavere mäe erakordset kultuurilist ja usulist tähtsust on selle kaitsekorra kavandamisel ja hindamisel möödapääsmatu kasutada IUCNi juhendit¹ looduskaitsealade valitsejatele ajalooliste looduslike pühapaikade haldamiseks.

Selle kohaselt tuleb looduskaitsealal asuva pühapaiga kaitsekorralduse kavandamisel arvestada paiga pühadust ning tagada maausuliste osalus kaitsekorralduse kavandamisel ning kõik võimalused ajalooliste maausuliste tavade järgimiseks.

Loodusliku pühapaigaga seotud vaimse kultuuripärandi traditsioonid (mõtlus, vaimujõu kogumine, ravimine, eraviisiline ja ühine palvetamine, nõu pidamine, rahvakalendri tähtpäevade tavade järgimine, pühapaigaga visuaalses ja mentaalses kaugsidemes olemine) on ühtlasi ajaloolise maausu traditsioonid. Nende järgimiseks on vaja looduslikus seisundis ajaloolist looduslikku pühapaika, mille taimestik on arenenud ja areneb jätkuvalt ilma inimese aktiivse sekkumiseta; see kattub väga hästi ka Ebavere maastikukaitseala ühe looduskaitsealase põhieesmärgiga - mäel asuva metsakoosluse võimalikult loodusliku säilimise ja arenguga. Sellises paigas ei või toimuda intensiivselt kõrvalist inimtegevust, näiteks sportimist, meelelahutuslikku, ärilist vm tegevust.

Vaimse kultuuripärandi kaitsmiseks Ebavere mäel tuleb selle tuumikalal (vt lisa 1) piirata kõrvalist inimtegevust ning aidata kaasa paiga loodusliku ilme taastumisele. Lõpetada tuleb igasugune maastikuhooldus (raie ja niitmine), elektriliinid demonteerida ning radade ehitamisel tekkinud süvendid ja mullakuhjatised tasandada. Mistahes mootorsõidukitega liiklemine tuumikalal on keelatud. Organiseeritud rahvaüritustest on tuumikalas lubatud maausulised sündmused; samuti õppeotstarbelised ja teaduslikud sündmused, mis ei häiri pühapaigaga seotud ajalooliste religioossete traditsioonide järgimist.

Ebavere mäel on koos muude ajalooliste traditsioonidega lubatud andide jätmine, s.h looduslikust kiust paelte sidumine ning selleks ette nähtud kohas lõkke tegemine ning maausulised rahvakogunemised.

Rõhutama peab, et ajalooliste kultuuritraditsioonide kohaselt ei ole pühapaigas lubatud mistahes raie- ja haljastustööd. Liikumiseks ja tavade täitmiseks kasutatakse looduslikult tekkivaid tühimikke.

Kuna kaitstava liigi (karvane maarjalepp) valgustingimuste tagamiseks ette nähtud raietööd ja kultuuripärandi kaitseks vajalikud meetmed on vastuolus, tuleb kofliktialal rakendada kaalutletud ja kohaseid kaitsemeetmeid.

Eestis on teadaolevalt säilinud vaid kaks hiiekohta, mille metsakooslus on oma seisundilt võrreldav Ebavere mäega: Mihkli hiietammik Koonga vallas ja Koumardi hiis Viru-Nigula vallas. Oma rahvapärimuse rikkuselt, tähtsuselt maausulisele kogukonnale ja eesti kultuuriruumile laiemalt pole need aga võrreldavad Ebavere mäega. Seega võib Ebavere mäe lugeda teadaolevate ajalooliste looduslike pühapaikade seas kõige olulisemaks.

Karvane maarjalepp on LK III kategooria liik ja selle kindlaid kasvukohti on Eestis registreeritud üle 30. Ebavere mäel ei kasva taim oma looduslikus nishis vaid kõrvalise inimtegevuse mõjul tekkinud radade ja endise triangulatsioonitorni ümbruses mäe tipul. Liigi säilimiseks selles asukohas tuleks rakendada meetmeid, mis välistavad kaitsealuse metsakoosluse taastumise inimtegevusega rikutud alal.

Eelnevast tulenevalt on soovitatav eelistada karvase maarjalepa valgustingimuste kunstlikule hoidmisele Ebavere mäe tuumikala pühapaigana hoidmist ning sellest tulenevalt võimaldada sealse metsakoosluse arengut üksnes loodusliku protsessina, s.t. tagada seal täielik raiekeeld.

Raiekeeld ja spordiradade likvideerimine mäe tuumikalal jätab võimaluse kasutada teisi Ebavere maastikukaitsealal asuvaid spordiradu ning tagab vajalikud tingimused tervisespordi harrastamiseks. Toonitama peab ka seda, et Lääne-Virumaal asub mitmeid teisi suusaspordiradasid ning sobivaid pinnavorme, mille kultuurilooline ja usuline tähtsus on tunduvalt väiksem. Lähim samalaadse reljeefiga ala paikneb vaid 1 - 2 kilomeetri kaugusel Ebavere mäest kagu pool (Kõrgemäed ja Tedremäed).

Ettepanekud

Tagamaks Ebavere maastikukaitseala loodusväärtuste ning vaimse ja materiaalse kultuuri väärtuste kaitsmine ning kavandatud meetmete kooskõlas olemine põhiseaduses sätestatud usuvabaduse nõudega, teeme ettepanekud muuta eelnõud järgmiselt:

1) Lk 7 “Huvigrupid: Maavalla koda

Loodusväärtuste säilimine, ajalooliste maausuliste tõekspidamiste ja tavade järgimine, põhiseadusliku usuvabaduse tagamine. Eesmärk on luua ja säilitada tingimused põlisrahva omausulise elma kestmiseks ja arenemiseks, selle tõekspidamiste järgimiseks ning tavade täitmiseks. Ebavere mägi on üks väheseid ajaloolisi hiiekohti, mis on säilinud heas seisukorras ning sellisena ülimalt oluline kõigile Eesti maausulistele.”

2) Lk 7 “Huvigrupid: Teadlased

Kohalike loodusväärtuste, liikide ja koosluste, materiaalse ja vaimse kultuuripärandi uurimine”

3) 3.4. Kultuuriväärtused

Ebavere mägi on ajalooline looduslik pühapaik, mis oma loodusliku seisundi, kultuuripärandi ning vaimse tähenduse poolest on nii Eesti kui Euroopa ulatuses eriti väärtuslik.

Tõenäoliselt on tegemist Henriku Liivimaa kroonikas mainitud püha mäega, kus kasvas mets ning kus asunud jumalate kujud raiusid katoliku preestrid maha 1220.a.

Ebavere mäega on seotud rikkalikult rahvapärimusi ning see on üks väheseid hiiepaiku, kus tänapäeval on võimalik jätkata ohustatud vaimseid traditsioone vaid väheste ümberkorralduste abil. Ajaloolise loodusliku pühapaiga puutumatu looduskeskkond ning kõrvaliste inimtegevuste piiramine loob võimaluse pühapaikadega seotud ainulaadse vaimse kultuuripärandi – tavade, hoiakute ning uskumuste – edasikestmiseks.

4) 3.4.1 Usuvabadus

Ebavere mägi on ajaloolise pühapaigana erakordselt väärtuslik kõikidele Eesti maausulistele ning teistele põlisrahva loodususu traditsioonide järgijatele. Paiga usuline tähtsus seisneb selle pinnavormist ning ajaloolisest tähendusest lähtuvas väes ning vabalt arenevate metsakoosluste heas seisukorras, mis loovad võimaluse ajalooliste usutraditsioonide jätkamiseks.

5) 3.5 Väärtused, kaitse-eesmärgid, ohutegurid ja vajalikud tegevused

Kultuuriväärtused

Ebavere mägi

Kaitse-eesmärk:

- püha mäe pinnavormi säilimine
- vabalt arenevate metsakoosluste kaitsmine
- tingimuste loomine kultuuritraditsioonide jätkamiseks ja usuvabaduse tagamiseks

Ohustavad tegurid:

- sobimatu ehitise püstitamine

- pinnasetööd, spordirajatiste hooldamine ja kasutamine massiüritusteks
- mittevastav või ebaseaduslik raie
- väärtustamatus, teadmatus

Vajalikud tegevused:

- mäe tuumikala läbivate spordiradade sulgemine, seal asuvate elektriliinide demonteerimine
- mäe kõrgemale osale suunduvale rajale värava paigaldamine
- teavitustöö (teabetahvel ja voldik)

Oodatav tulemus:

- mäe esteetiline väärtus on paranenud
- metsakooslused on taastunud

6) Arvestada ülejäänud punktides vajadust likvideerida Ebavere mäe tuumikalas spordirajad ja elektriliinid ning keelustada igasugune raietegevus.

7) lisada punkt, mille kohaselt tuumikalas rajatakse hiievärvad ja usulisteks toiminguteks kasutatav lõkkekoht.

Ahto Kaasik
Tartu Ülikooli looduslike pühapaikade keskus
Maavalla koda

Tel 56 686 892

ahto.kaasik@ut.ee

<http://www.fl.ut.ee/hiis>

1. „Sacred Natural Sites: Guidelines for Protected Area Managers” (Wild, R. ja McLeod, C. (toim.), IUCN 2008, 131 lk)

Võrgus: http://cmsdata.iucn.org/downloads/pa_guidelines_016_sacred_natural_sites.pdf